

видалення (знищення). Це гарантує підтримання ланцюжка зберігання, що є критично важливим для збереження цілісності доказів, а наявність централізованого сховища інформації спрощує процес дослідження;

- 2) ланцюжок зберігання. Реєстри мають вирішальне значення для підтримання ланцюга зберігання, у якому закріплено інформацію про те, хто мав доступ до об'єктів на кожному етапі зберігання;
- 3) співпраця. Реєстри можуть полегшити співпрацю між судово-експертними установами, правоохоронними органами й іншими фахівцями, забезпечуючи централізовану платформу для обміну та доступу до інформації, пов'язаної із провадженнями;
- 4) аналіз даних. У деяких випадках реєстри можна використовувати для аналізу тенденцій або моделей злочинної діяльності. Це може сприяти розробленню стратегій запобігання правопорушенням, науково-обґрунтованій політиці держави у сфері обігу зброї тощо;
- 5) навчання й освіта. Реєстри можуть слугувати навчальними інструментами для підготовки судових експертів як реальні приклади та тематичні дослідження для навчальних цілей;
- 6) відповідність і стандартизація. Реєстри можуть допомогти забезпечити відповідність судово-експертної діяльності визначеним стандартам і правилам, підвищуючи довіру до процесу дослідження.

Отже, реєстри — важливий інструмент судово-експертної діяльності. Вони допомагають забезпечити точність, надійність і цілісність процесу судово-експертного дослідження, одночасно забезпечуючи систематичний і організований підхід у цій сфері.

Перелік джерел посилання

1. Про державну реєстрацію геномної інформації людини : Закон України від 09.07.2022 р. № 2391-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2391-20#Text> (дата звернення: 04.09.2023).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 04.09.2023).
3. Положення про функціональну підсистему «Єдиний реєстр зброї» єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ : затв. наказом МВС України від 10.01.2022 р. № 2 (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0090-22#Text> (дата звернення: 04.09.2023).

Судові експертизи у кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані зі збройною агресією проти України

Ігор Давиденко,

Харківський НДЕКЦ МВС України, м. Харків, Україна

Здійснено огляд стану експертного забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних із російською збройною агресією проти України, що провели фахівці Харківського НДЕКЦ МВС. Визначено типові завдання й особливості проведення судових експертиз, які найчастіше призначають у кримінальних провадженнях за цією категорією злочинів.

Ключові слова: кримінальне провадження; криміналістика; судова експертиза; воєнні злочини; завдання судових експертиз.

Forensic examinations in criminal proceedings on crimes related to armed aggression against Ukraine

Igor Davydenko

The author reviews the status of forensic expert support for investigation of crimes related to the Russian armed aggression against Ukraine based on performance indicators of Kharkiv SRFC of the MIA of Ukraine.

The author identifies typical tasks and peculiarities of forensic examinations that are most often appointed in criminal proceedings under this category of crimes.

Keywords: *criminal proceedings; criminalistics; forensic examination; war crimes; tasks of forensic examinations.*

Масштабна збройна агресія проти України призвела до надзвичайно тяжких наслідків, заподіяних численними порушеннями законів і звичаїв війни (ст. 438 Кримінального кодексу (далі — *КК України*)), учиненими представниками держави-агресорки. Також істотно зросла кількість таких злочинів, як посягання на територіальну цілісність і недоторканність України (ст. 110 КК України), державна зрада (ст. 111 КК України), колабораційна діяльність (ст. 111-1 КК України), розкриття та розслідування яких неможливе без використання спеціальних знань у вигляді судової експертизи.

Як відомо, розслідування масштабних воєнних злочинів передбачає дослідження безлічі подій і проведення значної кількості різноманітних судових експертиз [1, с. 567]. За понад півтора року, що минули з початку активної фази війни, працівники Харківського НДЕКЦ МВС України виконали понад 4200 судових експертиз за фактами воєнних злочинів і за наслідками російської агресії проти України, тому існує можливість узагальнити відповідний досвід і визначити деякі тенденції за цим напрямом експертної роботи.

Найбільшу частку в системі судово-експертного забезпечення досліджуваної категорії злочинів мають молекулярно-генетичні експертизи. Їх завдання насамперед пов'язані з ідентифікацією жертв війни, а труднощі зумовлені переважно масштабною роботою; прогалинами у знаннях слідчих і прокурорів (а іноді й судово-медичних експертів) щодо методичних вимог до отримання біологічних зразків; об'єктивними перешкодами, викликаними воєнними діями (поганим станом тіл загиблих, відсутністю доступу до родичів унаслідок окупації частини території тощо). Ускладнює ситуацію також недостатній рівень нормативно-правового регулювання криміналістичного ДНК-аналізу в Україні та слабе наповнення національної бази даних ДНК [2, с. 291—292].

Судові вибухотехнічні експертизи проводять для дослідження складових частин ракет, авіаційних бомб, реактивних снарядів, боеприпасів, суббоеприпасів, мін, гранат тощо та переважно розв'язують питання щодо визначення виду вибухового пристрою. В умовах, коли агресор застосовує надзвичайно широкий спектр озброєння, експерти стикаються з певними труднощами у розв'язанні цих завдань, що пов'язано з дефіцитом інформаційно-довідкової літератури та недостатнім досвідом дослідження новітніх зразків боеприпасів. До того ж запорукою успіху проведення експертизи є якісний огляд місця події, однак, як підкреслюють науковці, без вилучення під час огляду інформативних залишків ракет із маркувальним позначенням практично неможливо провести дослідження, метою якого є визначення виду застосованого вибухового пристрою [3, с. 96].

Завдання судової експертизи вогнепальної зброї та слідів її застосування здебільшого перебувають у площині дослідження снарядів, вилучених із місць подій, і тіл загиблих задля визначення типу використаної зброї та забезпечення умов її подальшої ідентифікації у випадку отримання як трофею або її незаконного обігу.

За допомогою комп'ютерно-технічних експертиз органи досудового розслідування виявляють докази злочинів, пов'язаних зі збройною агресією проти України, у формі комп'ютерних даних на цифрових носіях. Насамперед це графічні файли (цифрові фотографії, відеозаписи і т. ін.), файли документів і таблиць (наприклад, документація окупаційної адміністрації, незаконних збройних формувань чи військових частин держави-агресорки), листування фігурантів кримінальних проваджень у програмах обміну повідомленнями тощо [4].

Судова портретна експертиза розв'язує завдання щодо ідентифікації осіб, яких підозрюють у скоєнні воєнних злочинів, колабораційній діяльності, а також полонених

і загиблих, дані яких не визначено за об'єктивними відображеннями зовнішності (фотографіями, відеозаписами). Своєю чергою, експерти у галузі дослідження відео-, звукозапису можуть ідентифікувати за голосом та мовленням осіб, яких підозрюють у скоєнні державної зради, колабораційній діяльності, російських військово-службовців і представників спецслужб, щодо яких виявлено сліди злочинів у вигляді мовленнєвого матеріалу (голосові повідомлення, відеозаписи публічних виступів, перехоплення розмов тощо).

Спектр завдань судової будівельно-технічної експертизи полягає переважно у визначенні ринкової вартості будівель і споруд, розміру матеріальної шкоди, за подіяної внаслідок їх руйнування, вартості ремонтно-відновлювальних робіт. В умовах війни їх розв'язання є дещо ускладненим через знаходження багатьох таких об'єктів у зоні активних бойових дій, а також через відсутність проєктної документації, її невідповідність технічним параметрам об'єкта нерухомості, недостатню інформативність протоколів огляду, відсутність інформації від власника майна тощо.

Визначити розмір матеріального збитку, завданого власникам транспортних засобів, викрадених, пошкоджених або знищених у результаті дій представників держави-агресорки можливо за допомогою транспортно-товарознавчої експертизи. Практика експертів Харківського НДЕКЦ МВС свідчить про наявність певних проблемних аспектів, пов'язаних із тим, що під час війни не завжди можливо отримати доступ до об'єкта дослідження та здійснити його експертний огляд, який є важливою умовою достовірності висновку [5, с. 135], а також знайти втрачені документи на транспортний засіб. Тому зараз напрацьовують алгоритми постановки та розв'язання експертних завдань у різних слідчих ситуаціях.

Також зараз не втратили актуальності традиційні криміналістичні дослідження. Наприклад, із метою дослідження слідів рук із предметів і документів, вилучених у підозрюваних, а також слідів людини, транспортних засобів, знарядь та інструментів із місць таких подій, як мародерство, диверсії, незаконне позбавлення волі й катування людей проводять дактилоскопічні й трасологічні експертизи. Експерти-почеркознавці досліджують підписи та рукописні записи в документах, вилучених на звільнених від окупації територіях у незаконно створених органах влади, що надає істотну допомогу в доказуванні вини колаборантів.

Тому маємо відзначити, що стан експертного забезпечення підрозділами експертної служби МВС України розслідування злочинів, пов'язаних із російською агресією проти України, незважаючи на складні умови роботи, значні масштаби злочинної діяльності та широкий спектр нових, раніше невідомих вітчизняній експертній практиці завдань, перебуває на досить високому рівні і постійно вдосконалюється. Висновки експертів є важливими джерелами доказів за цієї категорією кримінальних проваджень.

Перелік джерел посилання

1. Авдєєва Г. К. Проблеми використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів в умовах воєнного стану. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права)* : у 2 т. : мат-ли міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 17.06.2022). Одеса, 2022. Т. 2. С. 566—569.
2. Степанюк Р. Л., Іонова В. В. ДНК-ідентифікація жертв війни в Україні: проблемні аспекти. *Актуальні питання судової експертизи та криміналістики* : зб. мат-лів міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди ювілеїв видатних учених: 95-річчя від дня народження Л. Ю. Ароцкера («Ароцкерівські читання») і 105-річчя від дня народження М. В. Салтевського (Харків, 19.05.2023). Харків, 2023. С. 290—292.
3. Лозова С. М., Куча М. С., Вдовиченко О. Л. Деякі особливості виявлення та фіксації слідів вибуху від реактивної та ракетної зброї. *Актуальні питання судово-експертної діяльності в умовах воєнного стану та повоєнний період* : мат-ли всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, Львів, 28.09.2022). Львів, 2022. С. 95—97.

4. Степанюк Р. Л., Колесник В. Г. Судова комп'ютерно-технічна експертиза: стан і перспективи розвитку. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2023. Вип. 2(102). С. 289—305. DOI: 10.33766/2524-0323.102.289-305 (дата звернення: 30.08.2023).
5. Лук'янова В. О., Бузина С. О., Бушмін В. О., Царинний Є. О. Особливості огляду транспортного засобу як об'єкта судової транспортно-товарознавчої експертизи з метою визначення шкоди та відшкодування збитків, завданих Україні та її громадянам внаслідок збройної агресії Російської Федерації. *Проблематика документального оформлення, визначення шкоди та відшкодування збитків, завданих Україні та її громадянам внаслідок збройної агресії Російської Федерації*: тези наук.-практ. конф. (Харків, 22.06.2022). Харків, 2022. С. 132—136.

Щодо змін у підготовці судово-експертних кадрів вищої кваліфікації

Дар'я Давиденко,

канд. економ. наук, ст. дослідн., ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9124-9511>, e-mail: davidenko.dasha@ukr.net

Юлія Костенко,

ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-5870-1502>, e-mail: yuliakostenko26@gmail.com

У роботі розглянуто проблемні аспекти процедури підготовки кадрів вищої кваліфікації в судово-експертних установах відповідно до оновлених норм законодавства.

Ключові слова: вища освіта; доктор філософії; кадри вищої кваліфікації; підготовка; судова експертиза.

Concerning changes in the training of forensic experts of the highest qualification

Daria Davydenko, Yuliia Kostenko

The work examines problematic aspects of the procedure for training highly qualified personnel in forensic expert institutions in accordance with the updated legal norms.

Keywords: higher education; doctor of philosophy; highly qualified personnel; training; forensic examination.

Постановою Кабінету Міністрів України (далі — *постанова КМУ*) від 19 травня 2023 року № 502 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань підготовки та атестації здобувачів наукових ступенів» [1] внесено зміни до Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) (далі — *Порядок*), що передбачають суттєві перетворення у процедурі підготовки кадрів вищої кваліфікації, зокрема судово-експертних наукових установ. Зважаючи на те, що Порядок набуває чинності з 1 січня 2024 року, зміни вплинуть на підготовку здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії за судово-експертних профілем не лише майбутніх періодів, а й останніх років навчального циклу.

На відміну від чинної постанови КМУ від 12 січня 2022 року № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» [2], публічний захист наукових досягнень у формі дисертації має відбутись протягом строку навчання в аспірантурі. Так, фактично Порядок [1] ліквідує норму захисту наукової роботи впродовж двох років після закінчення навчання в аспірантурі, що свідчить про введення часових обмежень для аспірантів, про які їх заздалегідь не попередили.

Крім того, за новим Порядком, відрахованого без захисту дисертації здобувача вищої освіти ступеня доктора філософії наділено правом повторно вступити до